

Електронний журнал «Державне управління: удосконалення та розвиток» включено до переліку наукових фахових видань України з державного управління (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 1643 від 28.12.2019).

Спеціальність – 281.

Державне управління: удосконалення та розвиток. 2025. № 12.

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2156.2025.12.13>

УДК 334.012.64:330.341.1:336.77

V. G. Syzon,

*к. держ. упр., доцент кафедри публічного управління, менеджменту
інноваційної діяльності та дорадництва,*

Національний університет біоресурсів і природокористування України

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0002-5453-369X>

ДЕРЖАВНА ФІНАНСОВА ПІДТРИМКА МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ В ПРИФРОНТОВИХ РЕГІОНАХ УКРАЇНИ

V. Syzon,

PhD in Public Administration, Associate Professor of the Department of Public Administration, Innovations Management and Consulting National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Ukraine.

STATE FINANCIAL SUPPORT FOR SMALL AND MEDIUM-SIZED BUSINESSES IN FRONTLINE REGIONS OF UKRAINE

У статті розглянуто специфіку функціонування малого та середнього бізнесу у прифронтових регіонах України, де інтенсивність бойових дій формує унікальні умови ведення бізнесу, що відрізняються від умов у тилкових регіонах. Обґрунтовано доведено зростання потреби у державній цільовій фінансовій підтримці бізнесу у прифронтових регіонах. Розглянуто різноманітні програми

підтримки бізнесу, серед яких: *SME Resilience Alliance (2025)*, *EU4Business-EBRD Credit Line*, *SME Boost (IOM)*, «Доступні кредити 5-7-9%» та систематизовано наявні інструменти державної фінансової підтримки, до яких віднесено: кредити, гарантії, часткова компенсація процентної ставки за кредитами, державні портфельні гарантії. Показано, як ці інструменти застосовуються у практиці і які форми допомоги найбільш дієві для територій з високим рівнем ризику. Проаналізовано ефект від реалізації програм у різних типах громад, включно з містами, які зазнали масових руйнувань, і громадами, що підтримують аграрне виробництво на лінії бойових дій. З'ясовано, що уряд запровадив для прифронтових територій особливий режим функціонування, де крім механізму кадрової стабілізації запроваджено дієві інструменти державної фінансової підтримки, зокрема агровиробники отримують субсидію 1000 грн на гектар, а також можуть претендувати на гранти до 400 тис. грн/га на сади й теплиці з компенсацією до 80 % витрат. У комплексі ці інструменти створюють для бізнесу «фінансово-операційну подушку», яка дозволяє не лише утримати діяльність у критичних умовах, а й частково відновлювати виробничі та аграрні цикли, забезпечуючи життєздатність регіону та його оборонну спроможність. З'ясовано, що у 2025 році суттєво змінено програму «Доступні кредити 5–7–9 %» з акцентом саме на прифронтовий і деокупований бізнес. Дію програми поширено на території активних бойових дій і дозволено бізнесу із прифронтових регіонів подовжувати строк кредитів до кінця 2027 р. та рефінансувати наявну заборгованість на пільгових умовах. Це переважно не грантова, а боргова підтримка, але для бізнесу біля фронту вона критична: компанії, які втратили обороти через обстріли, можуть перекласти старі кредити на довший строк і меншу ставку, замість негайного банкрутства.

The article examines the specifics of the functioning of small and medium-sized businesses in the frontline regions of Ukraine, where the intensity of hostilities creates unique business conditions that differ from those in the rear regions. The growing need for targeted state financial support for businesses in frontline regions has been well-documented. Various business support programs were considered, including: SME

Resilience Alliance (2025), EU4Business-EBRD Credit Line, SME Boost (IOM), "Affordable Loans 5-7-9%" and the available state financial support instruments were systematized, which include: loans, guarantees, partial compensation of the interest rate on loans and state portfolio guarantees. It shows how these tools are used in practice and what forms of assistance are most effective for high-risk areas. The effect of implementing programs in different types of communities is analyzed, including cities that have suffered massive destruction and communities supporting agricultural production on the front lines. It was found that the government has introduced a special operating regime for frontline territories, where, in addition to the personnel stabilization mechanism, effective instruments of state financial support have been introduced, in particular, agricultural producers receive a subsidy of UAH 1,000 per hectare, and can also apply for grants of up to UAH 400,000/hectare for gardens and greenhouses with compensation of up to 80% of costs. Taken together, these tools create a "financial and operational cushion" for business, which allows not only to maintain operations in critical conditions, but also to partially restore production and agricultural cycles, ensuring the viability of the region and its defense capability. It was found that in 2025 the program "Affordable Loans 5–7–9%" was significantly changed with an emphasis on front-line and de-occupied businesses. The program has been extended to areas of active hostilities and allows businesses from frontline regions to extend the term of loans until the end of 2027 and refinance existing debt on preferential terms. This is mostly debt support, not grant support, but it is critical for businesses near the front: companies that have lost business due to shelling can transfer old loans to a longer term and lower interest rate, instead of immediate bankruptcy.

Ключові слова: *регіони з високими ризиками, малий та середній бізнес, територіальні громади, ризики безпеки, криза, загроза, державна фінансова підтримка, програми підтримки, кредити, громади, інструменти державної підтримки, механізми.*

Keywords: *high-risk regions, small and medium-sized businesses, territorial communities, security risks, crisis, threat, state financial support, support programs, loans, communities, state support instruments, mechanisms.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Війна, розв'язана російською федерацією проти України зумовила погіршення безпекової, соціальної, економічної стабільності держави. Особливо гостро це проявляється у прифронтових регіонах – територіях, наближених або безпосередньо прилеглих до лінії бойових дій, де інфраструктура зазнала руйнувань, логістика – порушена, а ризики для бізнесу – значно зросли. У таких умовах звичайні ринкові механізми підтримки часто стають недієвими, а бізнес змушений адаптуватися до нових екстремальних реалій. Ефективна державна фінансова підтримка – один із ключових чинників виживання і розвитку бізнесу на цих територіях.

Актуальність теми обумовлена: по-перше – критичною необхідністю зберегти економічний потенціал і робочі місця в регіонах, що зазнали або зазнають воєнного удару; по-друге – підготовкою до післявоєнного відновлення, коли стабільні підприємства з прифронтових регіонів можуть стати рушієм локального відновлення території; по-третє – необхідністю оцінити ефективність існуючих підтримувальних програм і скоригувати політику так, щоб вона дійсно працювала для ризикових регіонів.

Аналіз останніх наукових досліджень та публікацій. Останні дослідження засвідчують формування багатовимірної системи підтримки бізнесу в умовах війни, де особлива увага приділяється малому та середньому бізнесу. У працях І. Шалигіної і Т. Басенкової [1] підкреслюється, як агробізнес стикається з мінними ризиками, дефіцитом робочої сили й руйнуванням логістики, а цільові грантові програми й субсидії виступають основними механізмами утримання аграрного виробництва. Фінансово-правові інструменти державної допомоги систематизує Д. Пілевич [2]. Грищенко І. досліджує комплексні заходи з реалізації державної політики, що створюють базу для стабільної, прозорої і передбачуваної правової системи, направленої на покращення бізнес-клімату, протидію корупції і стимулювання інвестицій для розвитку сільських територій [4]. Окрема група робіт висвітлює грантово-кредитні інструменти та оцінку їх ефективності. У публікаціях М. Кобелі-Звір і О. Вовчак [3], О. Стешенка і Є.

Мозгового [5] доведено, що гранти стали базовою фінансовою «подушкою» для малого та середнього бізнесу, тоді як пільгові кредити забезпечують розширення. Завершує блок дослідження В. Рисіна і Ю. Монтики [6], яке показує, що результативність державних програм суттєво зростає саме в прифронтових регіонах, оскільки там підтримка має найбільший мультиплікативний ефект як для бізнесу, так і для соціально-економічної стабільності громад.

Проведений аналіз свідчить, що попри значну кількість публікацій про підтримку бізнесу під час війни, досі відсутнє комплексне дослідження, яке зосереджується саме на фінансовій підтримці бізнесу прифронтових регіонів у поєднанні з аналізом доступності інструментів і реальної ефективності програм на місцях. Попередні роботи або розглядають малий та середній бізнес у загальнонаціональному контексті, або аналізують окремі галузі, або вивчають державну допомогу без прив'язки до просторових ризиків. Отже, прогалина полягає в тому, що немає системної, доказової оцінки того, як саме працюють фінансові інструменти у прифронтових громадах, які бар'єри перешкоджають їх використанню, і який фактичний вплив вони мають на стійкість бізнесу в умовах безпосередньої воєнної загрози.

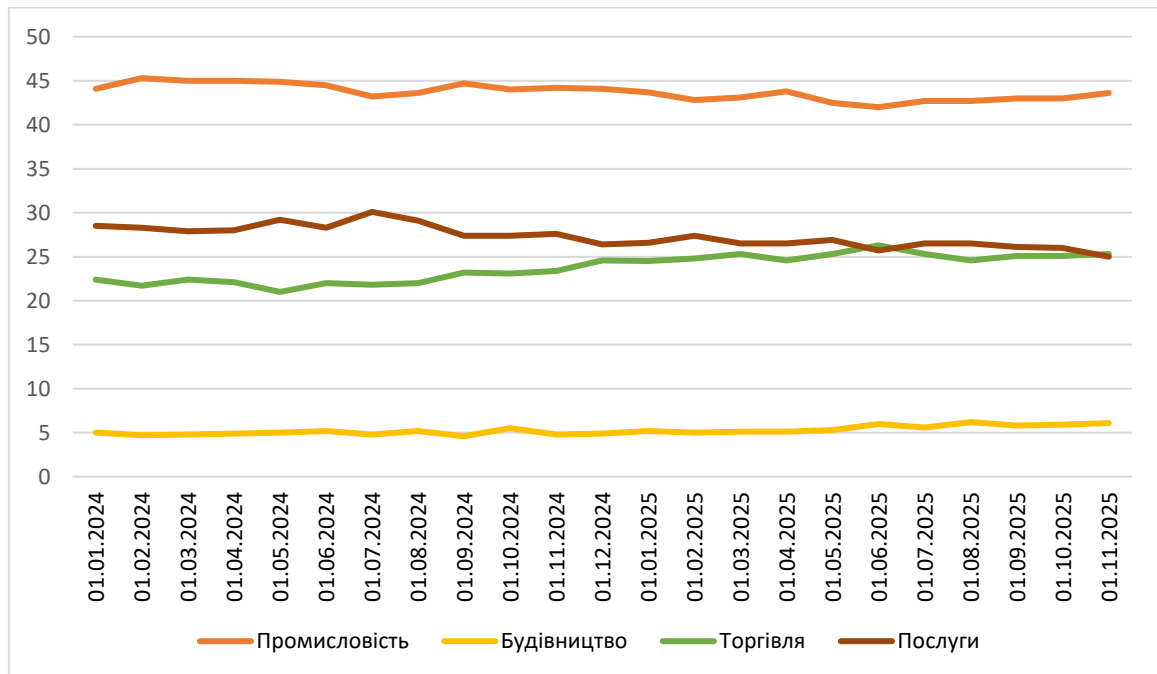
Формування цілей статті (постановка завдання). Мета статті полягає в узагальненні наукових напрацювань та систематизації програм та інструментів державної фінансової підтримки бізнесу на прифронтових територіях України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Під «прифронтовими регіонами» розуміють території, що розташовані поблизу лінії бойових дій, або такі, які фактично піддаються ризику обстрілів, тимчасових окупацій, порушень логістичних ланцюжків, проблем із інфраструктурою, відтоком населення тощо. Такими в багатьох публічних заявах влади і ЗМІ називають низку областей на сході, півдні, півночі і південно-сході України. Наприклад, як «прифронтові» згадуються громади, для яких держава передбачила додаткову дотацію у 2025 році на першочергові потреби - 936,6 млн грн. З них 360 млн грн спрямовано до 9 обласних бюджетів (зокрема Дніпропетровська, Донецька, Запорізька, Херсонська, Харківська.) і 576,6 млн грн - до 93 бюджетів територіальних громад,

розташованих в умовах активних або можливих бойових дій [8].

Отже, «прифронтові регіони» – це не чітка адміністративна категорія, а умовне поняття, що охоплює зони з підвищеним ризиком та особливими викликами.

Загально відомо, що російська агресія призвела до значного падіння бізнес-активності, особливо серед малого і середнього бізнесу. Так, у дослідженні НБУ зазначено, що індекс ділових очікувань підприємств у 2024–2025 рр. зберігає тенденцію до нестійкості. Представлені на рисунку 1 дані демонструють, як саме змінювалися настрої бізнесу у ключових секторах – промисловості, будівництві, торгівлі і сфері послуг протягом аналізованого періоду.

Рис. 1. Динаміка індексу ділових очікувань бізнесу за секторами (за 2024 – 2025 рр. *)

* За 2025 р. враховано період 01.01 – 01.11

Джерело: побудовано на основі [9]

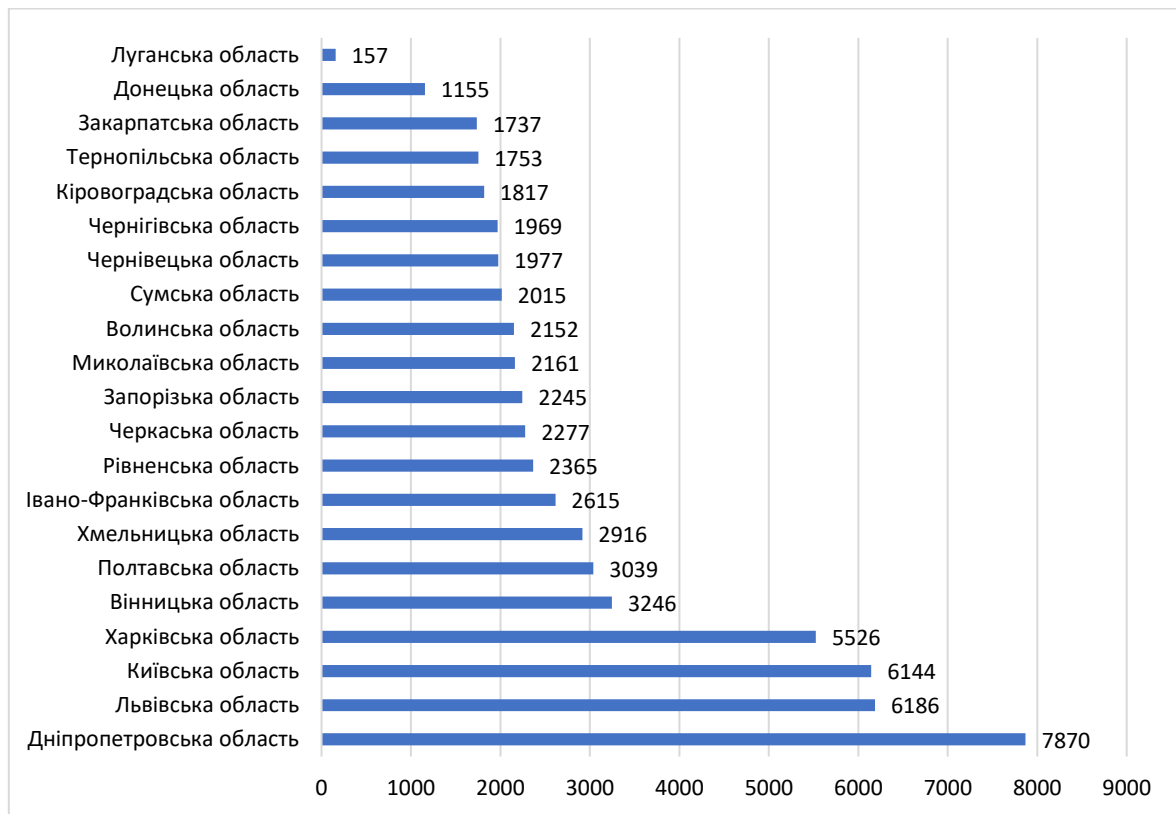
Перш за все, промисловість залишається сектором з найбільшим значенням індексу (переважно 43–45 пунктів). Хоча коливання протягом року є помірними, видно, що після середини 2024 р. індекс має тенденцію до поступового зниження – із 45,3 у лютому 2024 р. до 43,6 у листопаді 2025 р. Це свідчить про тривалу невизначеність, пов’язану із близькістю багатьох бізнесових об’єктів до району

бойових дій, руйнуваннями інфраструктури і зростанням собівартості виробництва. Зниження темпів відновлення у промисловості також пов'язане з тим, що багато підприємств працюють нижче потужності через обмеження електропостачання, кадрові втрати та перебої логістики. Будівництво демонструє найнижчі показники індексу – на рівні 4,6–6,2 пунктів. Такі значення є типовими для періодів підвищених ризиків: інвестори відкладають рішення про будівництво, а компанії стикаються з подорожчанням матеріалів і нестачею робочої сили. У 2025 р. відзначається часткове покращення (підйом до 6,1 пунктів у листопаді), що може бути пов'язано з активізацією програм відновлення пошкоджених об'єктів та запуском регіональних програм реконструкції критичної інфраструктури, зокрема у прифронтових регіонах. Торгівля відображає поступове зростання ділових очікувань: з 21–22 пунктів на початку 2024 р. до 24–26 пунктів у другій половині 2025 р. Торговельні компанії швидше пристосовуються до умов війни завдяки мобільності, швидшому відновленню оборотів й активному переходу в онлайн-формати. У сфері послуг спостерігаються більш виражені коливання, що корелюють із сезонністю і змінами у поведінці споживачів. Індекс починається на рівні 28–29 пунктів, зростає у середині 2024 р. (до 30,1), але поступово знижується у 2025-му – до 25,0 пунктів у листопаді.

Проте варто наголосити, що для прифронтових територій ситуація є суттєво гіршою, оскільки навіть ці загальнонаціональні показники згладжують реальні провали, викликані щоденними обстрілами, зупиненням виробництва, масовою евакуацією персоналу в фізичною неможливістю вести діяльність у стабільному режимі. Тому на графіку ми бачимо лише «поверхневу картину», яка не відображає глибину падіння ділових настроїв саме у громадах, розташованих ближче до лінії бойових дій, де інфраструктурні, логістичні і ризики безпеки набагато вищі, ніж у середньому по країні.

З огляду на суттєве уповільнення економічної активності в умовах війни, структура створення нових ФОП стала важливим індикатором територіальної стійкості і здатності регіонів підтримувати підприємницьку ініціативу.

Просторовий розподіл реєстрацій демонструє неоднорідність ділової активності та чітко відображає як демографічні тенденції, так і рівень ризиків безпеки у різних областях (рис. 2).

Рис. 2. Географія створення нових ФОП, за січень-квітень 2025р., од.

Джерело: побудовано на основі [8;9]

Аналіз рис. 2 показує виразний розрив між прифронтовими і віддаленими від бойових дій регіонами. Найменші значення спостерігаються у Луганській (157), Донецькій (1155), Закарпатській (1737) і Тернопільській областях, де економічний тиск воєнних загроз, міграційні процеси і втрата бізнес-інфраструктури суттєво обмежують ділову активність. Натомість найбільша концентрація нових підприємницьких ініціатив припадає на Дніпропетровську область (7870), Київську область (6144), Львівську область (6186) і Харківську область (5526). Ці регіони виступають центрами перерозподілу трудових ресурсів, релокації бізнесу і формування нових локальних ринків. Високі показники реєстрації нових ФОП у Дніпропетровській і Харківській областях відображають не стільки безпечність цих територій, скільки їхню роль як

ключових економічних центрів і точок релокації бізнесу з ближчих до фронту районів. Обидва регіони мають масштабну інфраструктуру, великі ринки праці, логістичні вузли та доступність критичних послуг, що дозволяє підприємцям продовжувати діяльність навіть у складних умовах. На противагу цьому, найближчі до лінії бойових дій області демонструють мінімальні показники через руйнування, евакуацію населення та фізичну неможливість підтримувати бізнес-процеси. Така диспропорція підкреслює необхідність пріоритезації державних фінансових програм для найбільш постраждалих прифронтових громад.

Отже, до основних проблем, з якими стикається бізнес у прифронтових регіонах, належать:

1. Порушення логістичних ланцюгів (доставка сировини та готової продукції).
2. Руйнування, ушкодження виробничих потужностей, інфраструктури, комунікацій.
3. Високі ризики безпеки – для працівників, майна, транспорту.
4. Втрата клієнтів і ринків збуту через загальну безпекову та економічну нестабільність, переміщення населення, закриття ринків.
5. Обмеження у доступі до фінансування, кредитів, страхування.
6. Значний адміністративний і фінансовий тиск при адаптації до воєнних умов.

Наступним кроком перейдемо до аналізу наявних програм підтримки – це також важливий міст між діагностикою проблем і оцінкою того, що реально робить держава для бізнесу у складних умовах. У відповідь на критичну ситуацію для бізнесу, включно з тим, що діє у прифронтових зонах, держава і міжнародні партнери започаткували низку програм підтримки. Нижче – основні з них, з коротким описом (табл. 1).

Таблиця 1. Наявні програми державної фінансової підтримки

Програми	Механізм, інструменти підтримки	Хто може брати участь
SME Resilience Alliance (2025)	Гранти, консалтинг, програми з цифровізації, навчання, підтримка бізнес-моделей	Малі та середні підприємства (МСП), у т.ч. з регіонів, постраждалих від війни (Мінекономіки України) [8]
EU4Business-EBRD Credit Line та інші ініціативи EU4Business / EBRD	Кредити, гарантії, фінансування для МСП, програми відновлення та інвестиційні проєкти	МСП, зокрема компанії, пошкоджені війною або розташовані у регіонах з високими ризиками (EU NEIGHBOURS east, EU4Business) [15]
SME Boost (IOM)	Гранти, технічна й консультаційна підтримка, допомога у відновленні бізнесу	Бізнес, що постраждав від війни, у тому числі МСП, внутрішньо переміщені підприємці, компанії з територій бойових дій (IOM Ukraine) [14]
Державна програма «Доступні кредити 5–7–9%»	Часткова компенсація процентної ставки за кредитами, державні портфельні гарантії; кредити на інвестиційні цілі, поповнення обігових коштів, а також на відбудову зруйнованих активів. У 2024 р. програму модернізовано й переорієнтовано на інвестиційне кредитування, а в 2025 р. розширено на прифронтові території, що дає змогу бізнесу з цих регіонів отримувати пільгове фінансування та рефінансувати чинні позики [11].	Мікро-, малий і середній бізнес, включно з підприємцями з прифронтових регіонів; кредитування через уповноважені банки-партнери Фонду розвитку підприємництва
Програми мікрогрантів і підтримки підприємництва	Безповоротні гранти на запуск бізнесу, підтримку самозайнятості, гранти на переробку, садівництво тощо; окремо - пільгові кредити поза програмою 5–7–9%	Малі підприємці, нові бізнеси, підприємці у складних умовах (включно з війною) (UkraineInvest, UNDP, Дія.Бізнес)

Джерело: систематизовано автором на основі [8-15]

До цього переліку можна додати й такі ініціативи, як підтримка реєстрації об'єктів інтелектуальної власності для малого та середнього бізнесу (через програму SME Fund 2024) – хоча це більше про довгострокове конкурентоспроможне зростання, ніж про негайне «рятування» бізнесу. Також уряд нещодавно ухвалив рішення, яке прямо стосується бізнесу у прифронтових регіонах: надання спеціального фінансування і преференцій, зокрема

«доступніші умови фінансування» і пріоритет у публічних закупівлях для українських виробників, в тому числі з прифронтових територій [10]. Тож держава і міжнародні партнери пропонують поєднання грантової, кредитної, консультаційної та інституційної підтримки з фокусом на малий та середній бізнес й з урахуванням особливих умов воєнного часу.

Також варто згадати комплексну Програму підтримки прифронтових регіонів, яка не є разовою соціальною акцією, а десятирічною рамковою політикою, яка має вирівняти умови життя у 238 громадах десяти областей (Дніпропетровської, Донецької, Запорізької, Луганської, Миколаївської, Одеської, Сумської, Харківської, Херсонської і Чернігівської), де проживає близько 6,6 млн осіб, з них 3,7 млн – вразливі групи населення. Її архітектура побудована навколо п'яти пріоритетів – житло, безпека, люди, бізнес, охорона здоров'я, причому кожен блок містить конкретні фінансові інструменти, які одночасно компенсують воєнні ризики і створюють стимули залишатися в регіоні.

Так, у блоці «люди» йдеться про прямі виплати 19 400 грн домогосподарствам на тверде паливо, компенсацію 100 кВт·год електроенергії на особу щомісяця, безоплатне харчування школярів і скасування низки адміністративних зборів, що фактично знижує постійні витрати домогосподарств на тлі фронтових ризиків [12]. Крім цього йдеться про необхідність формування стійкості бізнесу через формування у представників бізнесу на прифронтових територіях лідерських рис, зокрема: орієнтації на досягнення результату, а також потреби у виконанні завдань помірної складності; потреби брати на себе особисту відповідальність за результати діяльності; потреби в зворотному зв'язку відносно успішності своєї роботи; потреби в постійному перегляді власних цілей; потребу в доведенні до кінця завдань, які з тих чи інших причин не були виконані; потребу в розробці чи освоєнні новітніх способів виконання завдань [7]. Це надзвичайно важливо, адже лідерство у періоди криз та загроз виконує основоположну функцію – об'єднує людей і вселяє віру і надію на позитивне вирішення будь-яких проблем.

Блок «житло» зав'язаний на модифіковану програму «Оселя», де держава покриває до 70 % першого внеску за іпотекою, до 70 % щомісячних платежів у перший рік і до 40 тис. грн супровідних витрат, що перетворює іпотеку для мешканців прифронтових регіонів з майже недосяжного інструменту на реальний механізм закріплення людей у громадах.

У блоці підтримки бізнесу уряд фактично запроваджує для прифронтових територій особливий режим функціонування, де ключовою новацією стало бронювання до 100 % військовозобов'язаних працівників для підприємств, визнаних критично важливими і розташованих у зонах можливих або активних бойових дій. Таке рішення є прямою відповіддю на загрозу втрати кадрового потенціалу, яка в прифронтових регіонах стоїть гостріше, ніж будь-де в країні. Бронювання здійснюється через портал «Дія» на підставі звернень обласних військових адміністрацій, що дозволяє оперативно змінювати ліміт і зберігати ключові виробничі і сервісні процеси навіть під обстрілами. Механізм залишається прозорим: підприємство має бути внесене до переліку критично важливих, самостійно формує списки працівників та подає електронні заявки. Паралельно із кадровою стабілізацією уряд стимулює економічну активність у сільськогосподарському секторі прифронтових громад: агровиробники отримують субсидію 1000 грн на гектар, а також можуть претендувати на гранти до 400 тис. грн/га на сади й теплиці з компенсацією до 80 % витрат. У комплексі ці інструменти створюють для бізнесу «фінансово-операційну подушку», яка дозволяє не лише утримати діяльність у критичних умовах, а й частково відновлювати виробничі та аграрні цикли, забезпечуючи життєздатність регіону та його оборонну спроможність [11].

Нарешті, блоки «безпека» і «здоров'я» включають фінансування укриттів у школах, закладах культури й громадських просторах, а також підвищені коефіцієнти оплати для первинної та екстреної медичної допомоги в сільських і віддалених прифронтових громадах, що дозволяє одночасно зменшувати фізичні ризики перебування на території та підсилювати спроможність місцевої системи охорони здоров'я.

У підсумку Програма, яку репрезентує Мінрозвитку, виглядає як спроба запровадити для прифронтових регіонів особливий фінансово-соціальний режим «премії за ризик»: держава бере на себе частину витрат домогосподарств і бізнесу, компенсуючи воєнну невизначеність цільовими трансфертами, дотаціями, іпотечними субсидіями та захищеними режимами зайнятості, аби зберегти людський і економічний капітал там, де він найбільше під загрозою фінансування [13].

У публікаціях міської й обласної влади Харкова (фактично прифронтового мегаполіса) показано, що сотні місцевих підприємців уже скористалися «Власною справою»: гранти отримують не тільки кафе й салони краси, а й клініки, освітні центри, невеликі виробництва, сервісні бізнеси. Кошти йдуть на обладнання, ремонт, закупівлю матеріалів, частково – на оренду. Тобто це класичний інструмент «оживлення» місцевого малого та середнього бізнесу, який у прифронтових областях має просто більшу можливість фінансування [13].

Клініка терапії та реабілітації суглобів і хребта «OrtoSano-Миколаїв», що працювала в умовах фактично прифронтового міста у 2022–2023 рр., отримала мікрогрант програми EU4Business у розмірі 150 тис. грн. Кошти були спрямовані на закупівлю додаткового реабілітаційного обладнання (апарат міостимуляції, масажне ліжко, оснащення нових процедурних кабінетів), витратних матеріалів, а також на оплату комунальних послуг і теплового насоса, що дозволило відновити повноцінну роботу клініки і збільшити обсяг наданих послуг пацієнтам, включно з військовими. Згодом підприємець отримав ще й державний грант за програмою «єРобота» для відкриття філії в Одесі, що є показовим прикладом поєднання міжнародної та державної фінансової підтримки бізнесу, який розвивається у прифронтовому регіоні [13].

У 2025 р. уряд суттєво «перезафокусував» програму «Доступні кредити 5–7–9 %» саме на прифронтовий і деокупований бізнес. Постановою КМУ дію програми поширено на території активних бойових дій (якщо там працюють державні електронні реєстри) і дозволено підприємствам із прифронтових регіонів: подовжувати строк кредитів до кінця 2027 р.; рефінансувати наявну

заборгованість на пільгових умовах. За даними Мінекономіки, уже зараз близько 10 % усіх виданих раніше кредитів «5–7–9%» припадало на прифронтові області, а частка нових кредитів у цих регіонах у 2025 р. зросла до 26 %.

Важливо розуміти, що це не грантова, а боргова підтримка, але для бізнесу біля фронту вона критична: компанії, які втратили обороти через обстріли, можуть «перекласти» старі кредити на довший строк і меншу ставку, замість негайного банкрутства. Особливо активно програмою користуються агропідприємства та переробні підприємства у Дніпропетровській, Миколаївській, Запорізькій і Харківській областях, де одночасно високі ризики й велика потреба в оборотному капіталі.

Висновки з даного дослідження та перспективи подальших розвідок у даному напрямі. У підсумку проведеного дослідження можемо констатувати, що бізнес у прифронтових регіонах України опинився під подвійним тиском: з одного боку - війна, ризики безпеки, руйнування інфраструктури та логістики, з іншого - загальна економічна нестабільність й падіння попиту. Для протидії цим явищам держава та міжнародні партнери створили низку інструментів фінансової підтримки: гранти, кредити, пільги, спеціальні програми для малого та середнього бізнесу, зокрема для прифронтових регіонів. Створення комплексу інструментів фінансової підтримки вже призвело до реальних результатів (зростання кількості успішних заявок, фінансування, підтримки). Проте існує розрив між загальноукраїнськими ініціативами і реальними потребами прифронтових територій: через обмежений доступ до програм, логістичні і безпекові бар'єри, недостатню інформаційну підтримку, меншу активність серед підприємців.

Для підвищення ефективності державної фінансової підтримки доцільно: зробити адресну стимуляцію саме для прифронтових підприємств; спростити процедури отримання грантів, кредитів, допомоги з урахуванням ризиків; створити спеціальні механізми консалтингу, бізнес-планування і перекваліфікації; моніторити та публікувати статистику окремо для прифронтових регіонів, щоб можна було оцінювати реальну ефективність.

Подальші дослідження мають бути зосереджені на вивченні впливу державної фінансової підтримки на формування малого і середнього бізнесу під час воєнного стану на прифронтових територіях.

Література

1. Шалигіна І., Басенкова Т. Ведення та відновлення агробізнесу на прифронтових територіях України в умовах війни. *Сталий розвиток економіки*. 2025. № 3 (54). С. 417–422. DOI: <https://doi.org/10.32782/2308-1988/2025-54-63>
2. Пілевич Д. Державна допомога суб'єктам господарювання як чинник економічної політики держави в умовах воєнного стану. *Проблеми і перспективи економіки та управління*, 2025, № 1(41), с. 70–79. DOI: [https://doi.org/10.25140/2411-5215-2025-1\(41\)-70-79](https://doi.org/10.25140/2411-5215-2025-1(41)-70-79)
3. Кобеля-Звір М., Вовчак О. Грантово-кредитні інструменти підтримки бізнесу в умовах війни. *Трансформаційна економіка*. 2024. № 1 (06). С. 27–32. DOI: <https://doi.org/10.32782/2786-8141/2024-6-5>
4. Грищенко І. М. Аналіз державної політики у сфері розвитку сільських територій. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2019. № 1. URL: <http://www.dy.nayka.com/?op=1&z=1364> DOI: 10.32702/2307-2156-2019.1.2
5. Стешенко О. Д., Мозговий Є. В. Грантове фінансування як запорука стабільності бізнесу. *Здобутки економіки: перспективи та інновації*. 2024. № 8. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.12725693>
6. Рисін В., Монтика Ю. Оцінка ефективності державних програм фінансової підтримки бізнесу в Україні. *Сталий розвиток економіки*. 2025. № 4 (51). С. 249–258. DOI: <https://doi.org/10.32782/2308-1988/2024-51-36>
7. Грищенко І. М. Лідерство: потреба в досягненні результату. *Інвестиції: практика та досвід*. 2015. № 15. С. 78–82. URL: <http://www.investplan.com.ua/?op=1&z=4525&i=16>
8. Міністерство розвитку громад, територій та інфраструктури України. Прифронтові регіони отримають близько 1 мільярда гривень для першочергових

потреб. 2025. URL: <https://mindev.gov.ua/news/pryfrontovi-rehiony-otrymaiut-blyzko-1-miliarda-hryven-dlia-pershocherhovykh-potreb>

9. НБУ. Щомісячні опитування підприємств України, вересень 2025 року. 2025. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/schomisyachni-opituvannya-pidpriemstv-ukrayini-veresen-2025-roku>

10. European Union – Eastern Neighbours. Seven ways to boost your business in Ukraine. 2025. URL: <https://euneighbourseast.eu/news/explainers/seven-ways-to-boost-your-business-in-ukraine/>

11. Фонд розвитку підприємництва України. Програма «Доступні кредити 5-7-9». 2024. URL: <https://bdf.gov.ua/wp-content/uploads/2021/03/Prohrama-Dostupni-kredyty-5-7-9-31-10-24.pdf>

12. Кабінет Міністрів України. Уряд ухвалив низку рішень на підтримку підприємців у межах політики «Зроблено в Україні» 2025. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/uriad-ukhvalyv-nyzku-rishen-na-pidtrymku-pidpriemstv-u-mezhakh-polityky-zrobleno-v-ukraini>

13. М.Е.Дос. Підтримка прифронтових регіонів: перший пакет рішень від Уряду. 2025. URL: <https://medoc.ua/blog/pidtrimka-prifrontovih-regioniv-pershij-paket-rishen-vid-urjadu->

14. Міністерство економіки України. Підприємці прифронтових регіонів зможуть отримати гранти до 500 тис. грн за програмою «Власна Справа». 2025. URL: <https://me.gov.ua/News/Detail/939d4d69-c0de-4d07-90e8-b3636ee198d4?lang=uk-UA>

15. EU4Business. How the OrtoSano Clinic Saved Itself and the Military. 2023. URL: <https://eu4business.eu/success-stories/how-the-ortosano-clinic-saved-itself-and-the-military/>

References

1. Shalyhina, I. and Basenkova, T. (2025), “Managing and restoring agribusiness in frontline territories of Ukraine during the war”, Sustainable Economic Development, vol. 3, no. 54, pp. 417–422.

2. Pilevych, D. (2025), “State aid to business entities as a factor of economic policy during martial law”, *Problems and Prospects of Economics and Management*, vol. 1, no. 41, pp. 70–79.
3. Kobelia-Zvir, M. and Vovchak, O. (2024), “Grant and credit instruments for business support during the war”, *Transformational Economy*, vol. 1, no. 6, pp. 27–32.
4. Gryshchenko, I. M. (2019), “Analysis of state policy in the field of rural development”, *Derzhavne upravlinnya: udoskonalennya ta rozvytok*, vol. 1, available at: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1364> (Accessed 02 Dec 2025)
5. Steshenko, O. D. and Mozghovyi, Ye. V. (2024), “Grant financing as a guarantee of business stability”, *Achievements of the Economy: Prospects and Innovations*, vol. 8.
6. Rysin, V. and Montyka, Yu. (2025), “Evaluating the effectiveness of state financial support programmes for business in Ukraine”, *Sustainable Economic Development*, vol. 4, no. 51, pp. 249–258.
7. Gryshchenko, I. M. (2015), “Leadership: the need for achieving results”, *Investytsiyi: praktyka ta dosvid*, vol. 15, pp. 78–81.
8. Ministry for Communities, Territories and Infrastructure Development of Ukraine (2025), “Frontline regions to receive about UAH 1 billion for priority needs”, available at: <https://mindev.gov.ua/news/pryfrontovi-rehiony-otrymaid-blyzko-1-miliarda-hryven-dlia-pershocherhovykh-potreb> (Accessed 02 Dec 2025)
9. National Bank of Ukraine (2025), “Monthly survey of Ukrainian enterprises, September 2025”, available at: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/schomisyachni-opituvannya-pidpriyemstv-ukrayini-veresen-2025-roku> (Accessed 02 Dec 2025)
10. European Union – Eastern Neighbours (2025), “Seven ways to boost your business in Ukraine”, available at: <https://euneighbourseast.eu/news/explainers/seven-ways-to-boost-your-business-in-ukraine/> (Accessed 02 Dec 2025)
11. Entrepreneurship Development Fund of Ukraine (2024), “Affordable Loans 5–7–9% Programme”, available at: <https://bdf.gov.ua/wp->

content/uploads/2021/03/Prohrama-Dostupni-kredyty-5-7-9-31-10-24.pdf (Accessed 02 Dec 2025)

12. Cabinet of Ministers of Ukraine (2025), “The Government adopted several decisions to support entrepreneurs under the “Made in Ukraine policy”, available at: <https://www.kmu.gov.ua/news/uriad-ukhvalyv-nyzku-rishen-na-pidtrymku-pidprijemtsiv-u-mezhakh-polityky-zrobleno-v-ukraini> (Accessed 02 Dec 2025)

13. M.E.Doc (2025), “Support for frontline regions: The Government’s first package of decisions”, available at: <https://medoc.ua/blog/pidtrimka-prifrontovih-regioniv-pershij-paket-rishen-vid-urjadu-> (Accessed 02 Dec 2025)

14. Ministry of Economy of Ukraine (2025), “Entrepreneurs in frontline regions will be able to receive grants up to UAH 500,000 under the “Own Business” programme”, available at: <https://me.gov.ua/News/Detail/939d4d69-c0de-4d07-90e8-b3636ee198d4?lang=uk-UA> (Accessed 02 Dec 2025)

15. EU4Business (2023), “How the OrtoSano Clinic Saved Itself and the Military”, available at: <https://eu4business.eu/success-stories/how-the-ortosano-clinic-saved-itself-and-the-military/> (Accessed 02 Dec 2025)

Стаття надійшла до редакції 07.12.2025 р.